

Si això és un home - Primo Levi

A finals de 1943, quan tenia vint-i-quatre anys, Primo Levi va ser capturat per la milícia feixista i deportat a Monowitz, un dels camps de treball d'Auschwitz, en un vagó de bestiar. La causa: ser un «ciutadà italià de raça jueva». Dels quaranta-cinc viatgers que s'amuntegaven al seu vagó, en van sobreviure quatre. Poc després de ser alliberat per les tropes soviètiques, Primo Levi -un químic sense compromisos previs amb la literatura- va plasmar aquella sinistra experiència al llibre *Si això és un home*. Més d'una vegada ha reconegut que sense aquell horror no hauria estat un escriptor, i també que l'íntima necessitat de donar compte de la barbàrie viscuda el va ajudar a sobreviure al camp.

Si això és un home reflecteix tan sols el que l'autor va aprendre per experiència directa durant els mesos en què va viure al camp, és a dir, la complexa xarxa de rituals, terrors i jerarquies que configurava el dia a dia de l'extermini. El que el converteix en un document esfereïdor és la passió freda, la sensibilitat continguda amb què està escrit. En aquest seu primer llibre, Levi va aconseguir una barreja justa de reportatge i de comentari moral, sense menysprear les tècniques de reconstrucció literària ni l'art de la suggestió. La seva experiència hi és reconstruïda sense odi, però també sense perdó: «Vaig adoptar deliberadament el llenguatge serè i sobri del testimoni, no el queixós de la víctima ni l'irat del venjador». Davant la magnitud dels fets, qualsevol lector és capaç de jutjar per ell mateix.

Després de passar aquella temporada a l'infern, Primo Levi no va escriure una novel·la amb personatges d'una peça convenientment castigats o premiats en un final catàrtic, ni un melodrama efectista que recreés minuciosament la humiliació i la crueltat, però tampoc un compendi estadístic, ni unes memòries tramposes que aprofitessin els coneixements adquirits posteriorment. L'objectiu de Primo Levi no era demonitzar els membres d'un exèrcit, d'una nacionalitat, d'una cultura, ni tampoc exaltar els membres d'una altra, sinó aprofitar les condicions excepcionals amb què es vivia i es moria al camp per provocar una reflexió sobre la condició humana. «Tanqui's entre filats espinosos milers d'individus diferents per edat, condició, origen, llengua, cultura i costums, i sotmeti-se'ls a un règim de vida constant, controlable, idèntic per a tots i per sota de totes les necessitats: és el més rigorós que un investigador hauria pogut crear per establir què és essencial i què és adquirit en el comportament de l'animal-home enfront de la lluita per la vida».

El presoner Levi aviat s'adona que es inadequat utilitzar les paraules dels homes lliures dins els filats. Termes com *gana*, *fred*, o *cansament*, encunyats en altres àmbits, resulten insuficients per descriure les condicions extremes de Minowitz. La pròpia expressió *camp d'extermini* adquireix un sentit nou: quan el presoner abandona la vida ja no és un home, sinó un ésser desproveït de tota espurna de rebel·lió, de pau o de fe. El camp està concebut perquè el presoner sucumbeixi o retorni a l'animalitat. «Tots els camins per sobreviure comporten una lluita extenuant de cadascú contra tots, i molts

una suma no gens petita d'aberracions i de compromisos». Aquest és el sentit del títol del llibre. Per això quan un amotinat és executat a la forca, la mort li procura glòria i no pas infàmia: en la mort solitària, fruit de la rebel·lió, reneix com a ésser humà.

El grau d'abjecció física i moral a què estan sotmesos els presoners exclou la solidaritat. Les SS, de fet, vivien fora del camp, i només apareixen al llibre durant el transport dels deportats i en la fugida precipitada dels últims dies. Els presoners estaven classificats en tres grups; criminals, polítics i jueus. Eren els criminals els que tenien el poder, amb la col·laboració dels membres més desesperats dels altres dos grups.

El llibre es clou amb el record dels deu dies que van transcórrer entre la fugida dels alemanys i l'arribada de l'exèrcit soviètic, quan al cúmul de desgràcies quotidiana s'hi va afegir un element nou: el caos. Les condicions de *vida* es van fer encara més extremes, però en compensació els presoners van començar una lenta resurrecció com a éssers humans.

Primo Levi va escriure *Si això és un home* durant l'any 1946. Després que el rebutgessin unes quantes editorials importants, el va publicar una de petita que no va tardar a desaparèixer. El valuós testimoni del presoner 174.517 va ser oblidat fins que l'any 1958 el va recuperar l'editorial Einaudi. Durant anys el llibre s'ha recomanat als instituts, i l'autor ha recorregut tot Itàlia responnent a les preguntes que els estudiants li formulaven. N'hi ha una, però, que ha quedat sense resposta: Primo Levi reconeix que no ha trobat cap raó ni cap suma de raons que expliqui satisfactòriament l'odi immens que l'Alemanya nazi va desfermar contra els jueus. L'extermini industrialment planificat de tot un poble no és comparable a cap fenomen històric conegut.

La lectura d'aquest llibre singular és recomanable no solament als estudiants, sinó a tots els éssers humans, i en particular als necis que cometen la frivolidat d'utilitzar la paraula *nazi* com a insult hiperbòlic.